

Niels Højlund:

Krise uden alternativ

En analyse af dansk grønlandsdebat

(224 sider, kr. 46.-, Gyldendal 1972)

Kommenteret af højskolelærer Mads Lidegaard

Med denne paradoksale vending sammenfatter Niels Højlund, tidligere programsekretær ved Grønlands Radio, sin opfattelse af den danske Grønlandspolitik og debatten om samme fra 2. verdenskrig til idag. Krisen er den uforligelige modsætning mellem samfundets klare behov for udvikling, modernisering og reformer og de kulturelle og menneskelige problemer, som opfyldelsen af samme behov uvægerligt afstedkommer i samfundet. Og det manglende alternativ til det, der er sket og sker, skyldes, at man i realiteten ikke har haft noget valg og formentlig ikke har haft det indtil nu, at man har været tvunget til at følge den politik, som indebar krisen i sig selv.

Højlund har gennempløjet danske og grønlandske aviser og tidsskrifter, bøger, debatter i landsråd og folketing, i udvalg og kommissioner, han har interviewet hovedpersonerne i det politiske spil i de to årtier, og på dette omfattende materiale har han så tegnet et billede af, hvordan en politik er blevet til, af de motiver og kræfter, som har bestemt dens udformning, af spillet bag kulisserne, de anonyme penneførere bag de officielle manifestationer, de personlige ambitioner

og magtkampe under overfladen, af den psykologiske mekanik bag meningsdannelserne.

Det er som al historie spændende læsning, men naturligvis ekstra spændende, når det er en historie fra ens egen levetid og fra et område, man selv har levet i og hvis problemer man selv har taget del i; for alle grønlændere og danske med interesse for Grønland er den meget vel egnet til at bringe orden i det virvar af erindringer og indtryk, som udviklingen i og debatten omkring Grønland har efterladt gennem denne periode.

Højlund begynder med situationen efter krigens afslutning, hvor folk som Augo Lynge og Frederik Nielsen udtrykker en ny og klar grønlandsk politisk linie: Integration i det danske samfund som lige borgere, – en politik som klart er motiveret i den fattigdom, uvidenhed og sociale elendighed, de så omkring sig. Danmark kastes ud i en voldsom debat om svaret på dette ønske, og striden afspejler netop den ovennævnte konflikt mellem de nødvendige reformer og disses uoverskuelige menneskelige og kulturelle følger. Og allerede nu viser det sig hurtigt, at der reelt kun er een vej ud af di-

lemmaet, nemlig reformer og udvikling.

Da de forenede grønlandske landsråd i august 1948 har svaret ja til Hans Hedtofts tilbud om modernisering og ophævelse af monopolet, er terningerne kastet, og den kommission, som derefter bliver nedsat og udformer planerne for den kommende udvikling, er sig ikke konflikten bevidst. Grønlands nyordning planlægges i en lys og optimistisk tro på, at det nye kan skabes i harmoni med arven fra fortiden, at de grønlandske mennesker i takt med økonomiske og sociale reformer kan udvikle sig til harmoniske og fungerende danske borgere i en dansk landsdel, og at de vil kunne skabe et moderne samfund med dansk hjælp, baseret på de myldrende torskestimer langs kysten. Ingen i kommissionen kunne overskue, hvad det var, man satte i gang, hvilke kædereaktioner, det ville afstedkomme i hele samfundsmekanismen.

Denne spejderagtige feststemning kulminerede under kongerejsen i 1952, hvor de ledsagende pressefolk nok noterede sig elendigheden, som de havde gjort det med så stor effekt i 1946, men samtidig fortrøstede sig til, at man jo nu havde taget fat på at udrydde den.

Der gik et par år, og snart begynder de første skuffelser at melde sig, befolkningens svigtende entusiasme og forståelse, trægheden i erhvervslivets udvikling, de første nye sociale problemer, det chokerende store befolkningsoverskud.

Det er for at besværgе den vågnende tvivl, at man nu mobiliserer de nye samfundsvidenskaber for at få analyseret situationen og stillet diagnosen. Højlund gør dog opmærksom på, at den samfundsforskning, som nu sætter ind, ikke så me-

get er administratorernes og politikernes som videnskabsmændenes egen opfindelse, og han er nok så skeptisk overfor dens berettigelse og endnu mere dens resultater, fordi man har anvendt rent danske kategorier på bedømmelsen af grønlandske problemer. Og han gør opmærksom på, hvordan administrationen stort set kører sit eget løb uden at lade sig anfægte af forskernes resultater, men derimod for første gang i dansk administration etablerer en virkelig planlægning. Den væsentligste effekt af den såkaldte objektive forskning bliver en følelsesudladning i offentligheden. Det var jo endnu i de tider, da denne samme forskning gav sig ud for at kunne være objektiv, hvad man jo senere sætter en ære i ikke at være.

De barske realiteter har vist, at integrationsidealet og ligestillingsforestillingerne bag hele den førte politik ikke kunne føres ud i livet, og den grønlandske elite begynder at blive nervøs og ønsker integrationspolitikken fastslået som det stadige mål for udviklingen. Landsrådet fremsatte i slutningen af 50'erne sit krav om en ny kommission eller udvalg, som skulle gøre status og formulere en fortsat politik med normalisering af Grønlands status som ledende princip. Resultatet blev G.60, Grønlandsudvalget af 1960.

Højlund anskueliggør meget levende, hvordan dette udvalg gennem sine lange og drøje forhandlinger, hvor mange skarpe standpunkter konfronteres med hinanden, efterhånden når frem til en hovedkonklusion, som ironisk nok strider klart mod det normaliseringsprincip, som egentlig var dets kommissorium. G.60 er-

kender, at grønlændernes livsvilkår må bestemmes af Grønlands forudsætninger, og at disse forudsætninger ikke kan danne basis for samme livsvilkår som i Danmark. Og ud fra denne hovederkendelse fastslår man f. eks. lønforskellen mellem grønlændere og danskere med fødestedet som kriterium for, hvilken gruppe man henregnes til. Men samtidig gør G.60 en kæmpeanstrengelse for at forbedre de grønlandske forudsætninger gennem meget store investeringer i de følgende år.

Men det er kun indenfor udvalgets ret snævre kreds, at denne erkendelse er slået igennem. Ude i de to samfund hersker stadig ligestillingsideologien uantastet, og den almindelige reaktion overfor udvalgets resultater bliver bestemt netop af fødestedskriteriets uantagelighed for denne ideologi. I den voldsomme og meget følelsesladede debat herom når man sjældent ned til udvalgets egentlige kriterier for den trufne afgørelse, det når simpelthen ikke ind, at man i virkeligheden blot har erkendt realiteterne og handlet derefter.

Det er meget spændende at følge Højlands påvisning af, hvordan den følgende periode i Grønlandsdebatten under hoveddevisen: „Det er synd for grønlænderne“ – som også andre perioder før og efter – i mindre grad er bestemt af de objektive forhold i Grønland, end af den danske befolknings egne psykologiske behov for skyldfølelse og bevidsthed om egen idealisme. Og da „Grønland, vores eget u-land“ bliver gængs slogan, bliver der ovenikøbet mulighed for at læsse sine globale skyldkomplekser af i Grønland, en tendens der griber så meget om sig, at de ansvarlige for vores u-landshjælp bli-

ver nervøse og prøver at besværgе denne udvikling.

Omtrent samtidig begynder nye tendenser at gøre sig gældende i debatten, ifølge Højlund betinget af den stigende skepsis på hjemmefronten overfor materiel udvikling til fordel for menneskelig trivsel og lykke. Nu bliver tanken om et grønlandsk Grønland ført frem som betingelse for, at det store eksperiment kan lykkes, og denne tanke fører naturligt ind på en intens debat om det grønlandske sprog som det klareste udtryk netop for det grønlandske. Og forestillingen om, hvad det grønlandske så er, fører lige så naturligt ind på en slags forherligelse af værdierne i det gamle og oprindelige grønlandske samfund som det naturlige grundlag for det nye samfunds opbygning – igen betinget af nye strømninger indenfor de etnografiske videnskaber. De forestillinger om lykkelige vilde, som allerede var fremme, da den allerførste danske grønlandspolitik blev udformet i det 18. århundrede, dukker nu igen op til ære og værdighed – med nutidens sociale og menneskelige fornedrelse som den grelle modsætning.

Højlund gør nøgternt opmærksom på, at det er tvivlsomt, hvor mange af disse oprindelige sociale værdier der egentlig var i behold ved nyordningens start efter krigen og stiller dermed et stort spørgsmålstegn ved det realistiske i disse forestillinger, om man overhovedet havde noget at bygge på af den art, da det nye startede.

— — —

I hele sin behandling giver Højlund udtryk for sin skepsis overfor de svingende danske meningers reelle baggrund.

Han mener i virkeligheden ikke, at de gennemgående afspejler den grønlandske virkelighed – og slet ikke grønlændernes egen oplevelse af problematikken, men meget snarere en slags dansk psykoterapi overfor egne komplekser. Og han slutter sin bog med at sige, at det nu må være på tide at holde op med at forsøge at løse grønlændernes problemer på deres vegne men ud fra vore egne fornemmelser. Vi må nu erkende, at den opgave vi påtog os i 1950 stort set er løst, vi har skabt hovedgrundlaget for et moderne samfund i Grønland og skal selvfølgelig fortsat give økonomisk og teknisk hjælp til at følge dette op, men fremover må ethvert problem være et grønlandsk problem. Nu må grønlænderne selv hitte ud af, hvordan de vil indrette dette samfund iøvrigt – og om det overhovedet er muligt at gøre det levedygtigt og sundt. Det er tydeligt, at Højlund selv har sine alvorlige anfægtelser ved selve dette hovedspørgsmål og realistisk opererer med den mulighed, at hele det store eksperiment i Grønland *kan vise sig* at være umuligt at gennemføre, simpelthen fordi der ikke er naturligt erhvervsmæssigt grundlag for det, specielt efter den store nedgang i fiskeriet.

— — —

Der er meget der tyder på, at disse Højlunds slutningstanker om nu at overlade problemerne og deres vurdering til grønlænderne selv, ingenlunde er fremmede for grønlænderne. Det er, som om Højlund har foregrebet den udvikling, som har taget fart netop i månederne efter, at hans manuskript må have været færdiggjort, landsrådets ønske om at ministeriet lader et udvalg overveje mulighederne for større grønlandsk indfly-

delse på landets styre, Moses Olsens antydninger i folketinget om en folkeafstemning med henblik på hjemmestyreordning. For så vidt tyder meget på, at en ny epoke just er begyndt, og at Højlunds bog derfor er kommet netop på et tidspunkt, da en bestemt politisk periode er ved at være forbi og nye signaler er hejst.

Der er mange grunde til, at grønlænderne nu begynder at tvivle på integrationspolitikens velsignelse, og at kravene om et grønlandsk Grønland nu bliver politisk formuleret: Den almindelige træthed af den danske dominans, det private danske erhvervslivs udkonkurreren af grønlænderne selv, de stærkt forbedrede økonomiske og sociale forhold, som har overvundet de værste fysiske sygdomme, men til gengæld skabt alvorlige psykiske problemer, som ikke kan løses ved den gamle politik, de nye mineralfund, som åbner hidtil ukendte perspektiver for Grønlands egne økonomiske muligheder, og sidst men ikke mindst EF-afstemningen, som trak Grønland med ind i det europæiske fællesskab trods et meget klart grønlandsk nej – netop i kraft af rigsfællesskabet – til stor fare for det unge og sårbare grønlandske fiskeri.

Alle disse faktorer ikke blot forklarer den grønlandske kovending, de indicerer også, at den ikke bliver en døgnflue, men formentlig fremtidens grønlandske politik.

— — —

Når man læser Højlunds bog, kan man ikke lade være med hele tiden i baghovedet at erindre sig andre nye toner fra de seneste år om dansk grønlandspolitik, nemlig anklagerne fra venstreside for nyimperialisme, påstanden om, at hele re-

formarbejdet på Grønland i virkeligheden sker for at gavne dansk erhvervsliv.

Efter læsningen sidder man tilbage med en klar fornemmelse af, at de virkende motiver bag den førte politik har været den grønlandske nødvendighed kombineret med de før nævnte psykologiske faktorer, som har lagt et stærkt pres fra den brede folkelige opinion på politikere og administratorer – iøvrigt på begge sider af Atlanten. At erhvervslivet så har set sine chancer og udnyttet dem er uimodsigeligt, men det forekommer efter Højlunds analyse letfærdigt at påstå, at hensynet til dansk erhvervsliv har været et hovedmotiv. En anden ting er så, at det derfor godt kan være motiver, der er mere funderede i vore egne interesser, blot ikke så meget de økonomiske som de psykologiske. Det kan man selvfølgelig også kalde en slags imperialism, men det er i alle tilfælde af en anden art end den klassiske økonomiske udbytningmekanisme.

— — —

Og endelig sidder man også med u-landene i baghovedet, når man læser denne bog. Hvis Højlunds tese er rigtig, at vi i væsentlig grad lader os bestemme af egne ideologier i vores stillingtagen til andres problemer, ville det jo ikke være overaskende, om det også var tilfældet i forholdet til u-landene, selvom vi næppe er så følelsesmæssigt engagerede overfor dem og vel næppe heller har så stærkt et skyldkompleks som overfor Grønland. Det kunne nok være sundt for alle vore

u-landsengagerede, om de læste Højlunds bog godt og grundigt, for der er ikke noget, som er nemmere end at narre sig selv og tro, man handler for deres skyld, når man i virkeligheden først og fremmest gør det for sin egen.

Og man bliver i hvert fald mere varsom med at tale på u-landenes vegne, at foregive bedre end de selv at kunne gennemskue, hvad der er deres sande interesser, for ved en analyse som Højlunds vil meget af den slags snak let vise sig at være os selv, der snakker for vores egen syge møster.

Og selve udviklingsprocessen i Grønland, som har pumpet flere penge ind i opbygningen af dette lille samfund, end vel noget andet u-land forholdsmæssigt har modtaget, viser meget anskueligt, at et folks udviklingsproblemer ikke klares alene med penge og teknik udefra, at det helt afgørende må være, at et folk primært udvikler sig selv og formulerer sine egne problemer – med den nødvendige ydre assistance fra dem, der er i stand til at yde en sådan. Det kan nok give et fingerpeg om, hvilke folk der er mest menning i at hjælpe med en sådan assistance.

„Kend dig selv,“ sagde de gamle grækere – og det har altid været svært at leve op til, for ingen er sværere at blive klog på end „sig selv“. Højlunds bog giver os en god hjælp til at kende os selv i forhold til de folk, som er blevet bagud i den tekniske udvikling og nu har brug for vores hjælp for at vinde med.